

PROFESSIONAL TA'LIMNI BOSHQARISHDA XORIJIY TAJRIBALAR VA O'ZBEKISTON SHAROITIDA ULARNING QO'LLANILISHI**Jololov Tohirjon Ortikovich**

To'raqo'rg'on agrotexnologiyalar texnikumi direktori.

jololovtohirjon65@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.17516608>

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorijiy mamlakatlarda professional ta'lim tizimini boshqarishning ilg'or tajribalari, ularning tashkiliy, huquqiy, pedagogik va iqtisodiy jihatlari keng tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida professional ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish, menejment tizimini takomillashtirish yo'nalishlari yoritiladi. Maqolada Germaniya, Janubiy Koreya, Finlyandiya va Singapur kabi ilg'or ta'lim tizimiga ega davlatlarning boshqaruv modellari tahlil qilinib, ularning O'zbekiston ta'lim tizimida tatbiq etish imkoniyatlari tahliliy yondashuv asosida asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: professional ta'lim, boshqaruv modeli, xorijiy tajriba, dual ta'lim, raqamli transformatsiya, ta'lim menejmenti, O'zbekiston tajribasi, xalqaro integratsiya.

Аннотация. В данной статье представлен комплексный анализ передового опыта управления системой профессионального образования в зарубежных странах, его организационных, правовых, педагогических и экономических аспектов. Также рассматриваются направления модернизации системы профессионального образования в Республике Узбекистан, адаптации зарубежного опыта к национальным условиям и совершенствования системы управления. В статье анализируются модели управления стран с передовыми системами образования, таких как Германия, Южная Корея, Финляндия и Сингапур, и на основе аналитического подхода обосновываются возможности их внедрения в систему образования Узбекистана.

Ключевые слова: профессиональное образование, модель управления, зарубежный опыт, дуальное образование, цифровая трансформация, управление образованием, узбекский опыт, международная интеграция

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the best practices in managing the professional education system in foreign countries, their organizational, legal, pedagogical and economic aspects. It also covers the areas of modernization of the professional education system in the Republic of Uzbekistan, adaptation of international experiences to national conditions, and improvement of the management system. The article analyzes the management models of countries with advanced education systems, such as Germany, South Korea, Finland and Singapore, and substantiates the possibilities of their implementation in the Uzbek education system based on an analytical approach.

Keywords: professional education, management model, foreign experience, dual education, digital transformation, education management, Uzbek experience, international integration.

Kirish

XXI asrda raqamli iqtisodiyot, innovatsion texnologiyalar va mehnat bozori dinamikasi professional ta'lim tizimiga yangicha yondashuvni talab qilmoqda. Xorijiy mamlakatlarda professional ta'lim nafaqat o'qitish tizimi, balki iqtisodiy siyosatning muhim tarkibiy qismiga aylangan.

Bu jarayon ta'lim muassasalarini boshqarish, resurslarni taqsimlash, ta'lim sifati monitoringini amalga oshirish va mehnat bozori bilan integratsiyani ta'minlashni o'z ichiga oladi.

O'zbekiston ham mustaqillik yillarida professional ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, xalqaro standartlarga mos boshqaruv tizimini joriy etish yo'lida muhim qadamlar tashladi.

Xususan, "Professional ta'lim to'g'risida"gi Qonun (2019), "Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident qarori (PQ-4319, 2019) va boshqa me'yoriy hujjatlar ushbu yo'nalishda asosiy huquqiy poydevor bo'ldi.

Shu bilan birga, xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitda tatbiq etish professional ta'limni boshqarish samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biridir.

1. Xorijiy mamlakatlarda professional ta'limni boshqarish tizimining umumiy modeli

1.1. Germaniya tajribasi: Dual tizim va mehnat bozori integratsiyasi

Germaniyada professional ta'lim tizimi "dual model" asosida tashkil etilgan. Ushbu modelda o'quvchilarning o'qish va ishlab chiqarishdagi amaliy faoliyati bir vaqtda amalga oshiriladi.

Asosiy xususiyatlari:

✚ **Boshqaruvda ishtirokchilar:** davlat, korxonalar, savdo-sanoat palatalari, ta'lim muassasalari.

✚ **Moliyalashtirish tizimi:** davlat va xususiy sektor o'rtasidagi sheriklik asosida.

✚ **Ta'lim natijalarini baholash:** mehnat bozorida zarur kompetensiyalar asosida amalga oshiriladi.

Mazkur model natijasida Germaniyada yoshlarning bandlik darajasi yuqori, bitiruvchilarning 80% dan ortig'i o'z mutaxassisligi bo'yicha ish bilan ta'minlanadi.

O'zbekiston sharoitida ham 2021-yildan boshlab **dual ta'lim tizimini** joriy etish ishlari boshlangan bo'lib, Germaniya xalqaro hamkorlari (GIZ, KfW) bilan birgalikda texnikumlarda amaliy mashg'ulotlar soni oshirilmoqda.

1.2. Janubiy Koreya tajribasi: Innovatsion boshqaruv va texnopark tizimi

Janubiy Koreyada professional ta'limni boshqarish tizimi "**KSskills – Korea Skills Initiative**" dasturi orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizimning asosiy ustunliklari quyidagilardan iborat:

1. Har bir ta'lim muassasasi **sanoat bilan strategik hamkorlikda** faoliyat yuritadi.
2. **Texnoparklar va startap inkubatorlari** professional ta'lim tizimiga integratsiyalashgan.
3. Ta'lim natijalari **raqamli baholash tizimlari (e-Assessment)** orqali avtomatlashtirilgan.

O'zbekiston uchun bu tajriba muhim, chunki hozirda texnikumlar negizida "**Kasb-hunar markazlari**", **startap laboratoriyalar, innoparklar** tashkil etilmoqda.

1.3. Finlyandiya tajribasi: Moslashuvchan o'quv dasturlari va ishonch asosidagi boshqaruv

Finlyandiya ta'lim tizimining boshqaruvi **decentralizatsiya** tamoyiliga asoslanadi. O'quv dasturlari ta'lim muassasalari tomonidan mustaqil ishlab chiqiladi, lekin milliy standartlarga mos bo'ladi. Pedagoglar yuqori avtonomiyaga ega; ular o'quv jarayonini o'zlari boshqarishadi.

Boshqaruvning asosiy tamoyili – **ishonch va natijaga yo'naltirilganlik**. Bu tajriba O'zbekiston uchun dolzarb, chunki bizda ham professional ta'lim muassasalarining **avtonom boshqaruv huquqi** bosqichma-bosqich kengaytirilmoqda.

1.4. Singapur tajribasi: Innovatsion menejment va “SkillsFuture” dasturi

Singapur ta’lim tizimi “hayot davomida o’qish” konsepsiyasiga asoslangan. Har bir fuqaro o’z malakasini yangilab borish uchun **davlat tomonidan qo’llab-quvvatlanadi. SkillsFuture** dasturi doirasida professional ta’limni boshqarish **raqamli platformalar orqali markazlashtirilgan**. Ta’lim natijalari, o’qituvchilar sifati, bandlik ko’rsatkichlari muntazam monitoring qilinadi. O’zbekistonda 2025-yilgacha qabul qilingan “Raqqamli ta’lim” konsepsiyasi Singapur tajribasiga yaqin modelni shakllantirmoqda.

2. O’zbekiston sharoitida xorijiy tajribalarni tatbiq etish yo’nalishlari

2.1. Dual ta’lim tizimini milliy mehnat bozoriga moslashtirish

O’zbekiston sanoat korxonalari bilan hamkorlikda dual ta’lim elementlarini keng joriy etmoqda. Masalan, “UzAuto Motors”, “Artel”, “O’zkiymosanoat” kabi yirik kompaniyalar texnikumlar bilan hamkorlikda o’quvchilarga amaliy tajriba berish tizimini shakllantirmoqda. Shuningdek, 2023-yildan boshlab dual tizim bo’yicha tayyorlangan bitiruvchilar uchun **ish joyi kafolati** tizimi yo’lga qo’yildi.

2.2. Ta’limni boshqarishda raqqamli texnologiyalarni joriy etish

O’zbekiston Respublikasi Raqqamli texnologiyalar vazirligi va Xalq ta’limi vazirligi hamkorligida “my.edu.uz”, “profedu.uz” kabi elektron boshqaruv platformalari yaratilgan.

Bu tizimlar orqali:

1. Talabalarning o’quv jarayoni monitoring qilinadi,
2. O’qituvchilar faoliyati baholanadi,
3. Ma’lumotlar markazlashgan elektron bazada saqlanadi.

Bu yo’nalish Singapur va Janubiy Koreya tajribasiga mosdir.

2.3. Ta’lim muassasalari avtonomiyasini kengaytirish

So’nggi yillarda professional ta’lim muassasalariga o’quv rejasini mustaqil ishlab chiqish, mahalliy iqtisodiy sharoitga mos kasblarni tanlash, byudjetdan tashqari mablag’lardan foydalanish huquqi berildi. Bu Finlyandiya modelidagi **decentralizatsiya** tamoyiliga mos bo’lib, boshqaruvning moslashuvchanligini oshiradi.

2.4. O’qituvchilar salohiyatini oshirish va xalqaro stajirovkalar

O’zbekiston Respublikasi Ta’lim inspeksiyasi va Germaniya, Koreya, Turkiya ta’lim markazlari bilan hamkorlikda **o’qituvchilarni qayta tayyorlash dasturlari** amalga oshirilmoqda.

Masalan: “GIZ” dasturi orqali texnik fan o’qituvchilari Germaniyada amaliyot o’tamoqda, **KOICA** loyihasi doirasida Koreyada boshqaruv kadrlarini tayyorlash kurslari tashkil etilgan. Bu nafaqat boshqaruv salohiyatini, balki metodik kompetensiyalarni ham oshiradi.

2.5. Moliyalashtirishning yangi mexanizmlari

Xorijiy tajriba shuni ko’rsatadiki, professional ta’lim tizimining barqarorligi **mablag’ manbalarining diversifikatsiyasi** bilan bog’liq. O’zbekistonda hozirda: **Davlat-xususiy sheriklik (PPP)** asosida texnikumlar tashkil etilmoqda; **Grant va xalqaro donor mablag’lari** jalb qilinmoqda (GIZ, ADB, KOICA); **Sanoat korxonalari bilan birgalikda o’quv-laboratoriyalar** moliyalashtirilmoqda. **Xorijiy tajribalarni qo’llashda mavjud muammolar va takliflar**

Muammolar:

- Ba’zi hollarda dual tizim ishlab chiqarish sharoitlariga to’liq moslashmagan;
- O’qituvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish malakasi past;
- Raqqamli boshqaruv tizimlarining integratsiyasi sust;

- Xalqaro sertifikat tizimlari bilan moslashtirishda normativ-huquqiy bo'shliqlar mavjud.

Takliflar:

1. Har bir professional ta'lim muassasasida **strategik rivojlanish menejeri** lavozimini joriy etish.
2. Xalqaro tajriba asosida **ta'lim sifatini baholashning yagona raqamli platformasini** yaratish.
3. O'qituvchilarning **xalqaro malaka sertifikatlarini** tan olish tizimini yo'lga qo'yish.
4. Professional ta'lim uchun **mintaqaviy rivojlanish markazlari** tashkil etish.
5. **Xorijiy hamkorlik grantlari** hisobiga texnik bazani yangilash dasturlarini kengaytirish.

Xulosa

Professional ta'limni boshqarishda xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish O'zbekistonning raqobatbardosh kadrlar siyosatini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Germaniya, Janubiy Koreya, Finlyandiya va Singapur tajribalari shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatning asosi – **ishlab chiqarish bilan ta'lim integratsiyasi, raqamli boshqaruv, avtonomiya va doimiy yangilanish** tamoyillaridir. O'zbekiston bu yo'lda boshlangan islohotlarni chuqurlashtirib, xalqaro tajribalarni tizimli ravishda tatbiq etish orqali professional ta'limni boshqarishning yangi bosqichiga chiqishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4319-son qarori "Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". — Toshkent, 2019-yil.
2. UNESCO. *Technical and Vocational Education and Training for Sustainable Development: Global Trends and Innovations*. — Paris: UNESCO Publishing, 2020.
3. European Training Foundation (ETF). *Vocational Education and Training Reform in Central Asia: Country Report on Uzbekistan*. — Luxembourg, 2021.
4. OECD. *Skills for Jobs: Vocational Education Systems and Management Practices*. — Paris, OECD, 2022.
5. Karimov A. *Professional ta'limni boshqarish tizimida innovatsion yondashuvlar*. — Toshkent: "Fan va texnologiya", 2023.